

УДК: 159.923

© Хомуленко Б.В., 2012 р.

Б.В. Хомуленко

Національний педагогічний університет
ім. Г.С. Сковороди, м. Харків

КОНЦЕПТИ РЕАЛЬНОСТІ. ВПЛИВ ФІЛЬТРІВ СПРИЙНЯТТЯ НА ВЕРИФІКАЦІЮ БРЕХНІ

У даній статті розглядається модель концептів реальності та модель SICR, які пояснюють специфіку верифікації брехні та інтерпретації інформації в психотерапевтичному та повсякденному контекстах комунікації.

Ключові слова: концепт реальності, верифікація брехні, інтерпретація інформації, комунікація, психотерапія.

Б.В. Хомуленко

КОНЦЕПТЫ РЕАЛЬНОСТИ. ВЛИЯНИЕ ФИЛЬТРОВ ВОСПРИЯТИЯ НА ВЕРИФИКАЦИЮ ЛЖИ

В данной статье рассматривается модель концептов реальности и модель SICR проясняющих специфику верификации лжи и интерпретации информации в психотерапевтическом и повседневном контекстах коммуникации.

Ключевые слова: концепт реальности, верификация лжи, интерпретация информации, коммуникация, психотерапия.

B.V. Khomulenko

THE CONCEPTS OF REALITY. THE INFLUENCE OF PERCEPTUAL FILTERS ON THE VERIFICATION OF LIES

This article describes a model of concepts of reality and the model SICR clarifying the specifics of lie verification and interpretation of information in psychotherapy and everyday contexts of communication.

Key words: concept of reality, the verification of lies, the interpretation of information, communication, psychotherapy.

Актуальність проблеми. У сучасному світі в практичних аспектах роботи психологів і психотерапевтів важливе розуміння і усвідомлення особливостей структури особистості клієнтів, уміння сформувати у своїх професійних навичках здібності зміни методів роботи залежно від одержуваної інформації. В даній роботі ми б хотіли розглянути дві нові моделі, які дозволяють створити нове розуміння одержуваної інформації, побудови зворотного зв'язку з клієнтом, верифікації брехні в психотерапевтичному і повсякденному контекстах комунікації – модель концептів реальності, та модель SICR.

Аналіз досліджень і публікацій з цієї теми. Безліч видів психотерапії, яких на даний момент налічується більше 740 найменувань, оперують своїми особливими специфічними картами реальності, пояснюючи через їх призму специфіку виникнення проблемних станів, можливі методи їх лікування, наводять приклади специфічних семантичних зв'язків у свідомості людини між поведінкою і внутрішніми психічними процесами. Коли в своїй роботі у психотерапевта виходить створювати ці зв'язки у свідомості клієнта, з більшою вірогідністю в його свідомості відбуваються зміни. Для прикладу візьмемо психоаналіз З.Фрейда. Контекст даного виду психотерапії передбачає певні правила того, коли можна добитися від пацієнта позитивних змін в його особистості, що для цього потрібно робити, коли цих змін слід очікувати. В контексті психоаналізу, одним з ключових критеріїв терапії є визначення симптому, далі в процесі вільного асоціювання, пошук ситуації в минулому пацієнта, яка могла бути причиною симптому, і створення інтерпретації про взаємозв'язок симптому зі знайденою ситуацією. Усвідомлення наявності проблемного контексту, і створення семантичного зв'язку між проблемним контекстом і симптомом, створюють процеси особистісної динаміки, і (на думку психоаналітиків) можуть вплинути на зникнення симптому [2, 3].

Якщо подивитися на процесуальну сторону даного виду терапії, то ми можемо виявити наступні правила.

1. Створення контексту, який передбачає зміни в особистості пацієнта.
2. Створення цінностей і переконань, які обумовлюють межі і рамки можливого і неможливого в даному контексті.
3. Створення причинно-наслідкових зв'язків створюють основні зміни в особистості пацієнта.
4. Залучення пацієнта в контекст змін.
5. Приєднання окремих елементів досвіду пацієнта до основних цінностей, переконань та причинно-наслідкових зв'язків контексту змін.

На практиці реалізація даних принципів може бути представлена в умовному прикладі. Якщо у пацієнта є проблемний стан X і ситуація в минулому Y, критерії якої повністю або частково збігаються з критеріями проблемного стану X,

можна припустити що Y впливає на X , і усвідомлення даної зв'язку призводить до зміни проблемного стану X на позитивний стан Z .

Людина, яка потрапляє у будь-якої соціальний контекст, і прагне адаптуватися в ньому на свідомому чи несвідомому рівні буде приймати фіксовані правила функціонування даної групи. Критерієм прийняття індивідуума групою, ступінь його первісної адаптації в ній, буде безпосередньо пов'язана з його здатністю до прийняття базових правил групової взаємодії, основних цінностей і переконань групи. Будь-який вид психотерапії не є виключенням з цього правила. Людина, яка приймає і інтроецює в свою свідомість якої-небудь комплекс переконань і цінностей, починає адаптувати свою поведінку до правил даного контексту.

У всі часи розвитку особистості і соціальних груп, існували певні концепти щодо світу, в якому живе людина. Можемо виділити основні концепти:

1. Філософський концепт.
2. Релігійний концепт.
3. Науковий концепт.
4. Атеїстичний концепт.
5. Міфологічний концепт.
6. Мета концепт.

Людина, яка приймає який-небудь концепт реальності, починає жити за його законами і правилами, часто заперечуючи «правдивість» інших концептів.

Наприклад, вчений буде більшою мірою приймати ті цінності, переконання та висновки щодо світу, засновані на наукових дослідженнях і експериментальних даних, часто відкидаючи або приймаючи в слабкій мірі філософський і релігійний концепти реальності. Схожа ситуація буде відбуватися з релігійною людиною, яка вірить в істинність ідей своєї релігії і відкидає факти наукового концепту, його цінності і переконання. Здатність приймати лише один концепт реальності дозволяє перебувати в більшій гармонії і комфорт в сфері соціальних контактів і емоційних процесів. «Факти» з іншого концепту реальності приносить сильний дискомфорт з тієї причини, що людина стає перед вибором, або прийняти нове переконання і перебудувати старі (або відмовитися від них частково або повністю),

або ж зберегти старий звичний образ себе і образ світу, не вносячи жодних змін в свій світогляд.

Так виникають соціальні та внутрішні психічні конфлікти. У людини завжди є певний образ світу, «карта реальності», з якою він звіряє отриманий досвід. Просте сприйняття людей які володіють іншим типом світогляду, може інтерпретуватися людиною як «спроба» змінити його, вивести його зі звичного комфортного стану, коли все ясно, зумовлене й зрозуміло. Психічні і соціальні проблеми найчастіше виникають тоді, коли порушуються семантичні причинно-наслідкові зв'язки правил групи, і людина, що потрапила в «пастку» загальноприйнятих негативних реакцій на фіксований стимул просто не замислюється над тим, що реагуючи на що-небудь тим чи іншим чином, просто виконує фіксовану семантичну програму в своїй свідомості.

Наведемо приклад того, як сильно можуть змінюватися наші реакції на зовнішній стимул в залежності від семантики контексту. Людина входить в кімнату і сміється.

А) вона входить в кімнату, де відбувається вечірка.

Б) вона входить в кімнату, де відбувається зібрання менеджерів великої компанії.

В) вона входить в лікарняну палату.

В залежності від розуміння того, чому він сміється, реакції людей, що спостерігають за ним, може бути найрізноманітнішою. Це може бути радість, страх, гнів, подив або просто нерозуміння того, що відбувається.

Біхевіоральна модель взаємодії людини зі світом SR (стимул - реакція) таким чином, значно змінюється. Людина швидше реагуватиме на оточення в контексті моделі SICR (стимул - інтерпретація стимулу - вибір реакції - реакція), де патерни I і C відображатимуть найчастіше внутрішні інтропсихічні процеси, а патерн R, буде біхевіоральною репрезентацією даних процесів.

В залежності від осмислення реальності, людина здатна диференціювати свої емоційні та фізіологічні реакції на світ. І чим ширше і різноманітніше ментальна карта реальності індивідуума, тим більшою мірою людина дійсно здатна ро-

бити вибір реагування на світ. Хоча вибір завжди залишається поняттям відносним.

Якщо розглядати фізіологічні аспекти репрезентації в поведінці людини моделей SR і SICR ми можемо говорити, що реакції на світ без інтерпретацій на свідомому рівні будуть пов'язані з процесами, що відбуваються в архікортексе (репильному мозку), який більшою мірою відображає інстинктивні процеси свідомості і їх поведінкові прояви [1, 4].

Приклади подібних дій можуть бути такими: побачив смачну їжу, схопив її і з'їв, відчув сонливість, на тому ж місці приліг і заснув і т.п. Тобто, дані дії в структурі свого виконання не проходять корекцію на адекватність соціального контексту. І якщо подібні дії людина здійснить поза адекватним контекстом, його вважатимуть, або злочинцем, або божевільним. Тому ми будемо стверджувати, що в процесі адаптації до соціальної групи особистість змушена розвивати проміжні внутрішні реакції I (інтерпретація стимулу) і C (вибір дії) для адекватної адаптації до соціальної групи. Інтерпретація стимулу і вибір дії будуть відбуватися в області неокортекса, частини мозку, дійсно розвиненого лише у Homo Sapiense.

Отже, виходячи з моделі SICR, ми можемо змінювати фізіологічні, емоційні та поведінкові реакції людини змінюючи:

1. Реальний сенсорний стимул (S).
2. Інтерпретацію даного стимулу (I).
3. Розширюючи вибір реакцій на інтерпретацію отриманого стимулу (C).

Концепт реальності, прийнятий особистістю, як базова карта інтерпретації реальності впливає на специфіку розуміння одержуваної інформації. Цінності й переконання, включені в його структуру, визначають рамки правдивості і брехливості повідомлення. Наприклад, що правдиво для людини з міфологічним концептом, буде брехнею для людини з науковим концептом, і навпаки.

Прийняття альтернативних концептів реальності, здатність знаходити паралелі в них, визначає рівень толерантності і вміння розвитку багатостороннього

погляду на отримувану інформацію сприяє формування особистісного мета-концепту реальності, концепту, який приймає світ у всьому його різноманітті.

Практичні методи роботи з моделлю концептів реальності і моделлю SICR.

Вправа «Концепти реальності»

Цю вправу можна виконувати як поодинці, так і в парах, в групі.

Виберіть будь-проблемний контекст у вашому житті, людину, щодо якої ви відчуваєте занепокоєння або яку-небудь невирішену задачу. Позначте проблемний стан якою-небудь назвою, напишіть її на аркуші паперу і покладіть його на підлогу. Встаньте на цей лист, закрийте очі, і повністю асоціює себе з проблемним контекстом. Відповідайте собі на такі питання: які відчуття я відчуваю зараз? Які емоції і думки виникають? Потім зійдіть з аркуша паперу, та покиньте проблемний контекст.

Позначте на трьох інших аркушах базові концепти реальності. Перший аркуш позначте філософським концептом, другий - релігійним, і третій - науковим. Встановіть три аркуші на підлогу, асоціюйте себе з першим концептом реальності, вставши на аркуш. Дозвольте новим відчуттям з'являтися у вашому тілі, і коли ваш стан зміниться, погляньте з нього на проблемний контекст. Дайте відповідь на такі питання: як змінилося моє сприйняття проблемного контексту? Які нові емоції, відчуття і думки з'являються у мене, коли я дивлюся на нього зараз? Дайте відповідь на аналогічні питання, переходячи спочатку на другий концепт реальності, а потім на третій.

Після проходження всіх концептів реальності, поверніться в проблемний контекст, і відзначте для себе, як він сприймається в даний момент. Що змінилося? Які нові емоції, відчуття і думки з'являються у вас?

Вправа «Конструювання ланцюжка реакції. Лінія SICR »

Дана вправа може виконуватися як в парах, так і самотійно. Виберіть будь-яке явище, або людини в вашій особистій історії, яка вас турбує або дратує. Заготовте чотири аркуші паперу. На першому зробіть напис «стимул», другий - «інтерпретація», третій - «вибір реакції», четвертий - «реакція». Розкладіть аркуші по

черзі в лінію. Станьте на перший аркуш («стимул»), і дайте відповідь на питання: яке відчуття створює в вас будь-яку негативну реакцію? Це може бути образ, звук, відчуття в тілі або думка. Встаньте на другий лист («інтерпретація»), і дайте відповідь на питання: як ви інтерпретуєте дане відчуття, коли воно дратує вас? Як ще інакше можна інтерпретувати дане відчуття? Як можна інтерпретувати це відчуття, щоб реакція на нього мала протилежний вашому емоційний заряд? Перейдіть на третій аркуш, і дайте відповідь на такі питання: як ви зазвичай реагуєте на даний стимул? Які ще способи реакції ви можете запропонувати? Які способи реакції ви можете взяти в поведінці відомих вам людей? Перейдіть на четвертий аркуш («реакція»), і відобразіть у вашій поведінці новий спосіб реагування який був би для вас більш комфортним і екологічним.

Тепер можете зійти з лінії SICR, і обдумати, чи обговорити з напарником, що нового ви знайшли для себе в цій справі? Як тепер може змінитися ваша реакція на проблемний стимул?

Висновки.

У даній статті ми розглянули модель концептів реальності, в якій можна шукати багатосторонні аспекти застосування – розуміння себе, інших людей, особливостей особистісної комунікації, верифікації брехні і т.п.

Також в даній роботі ми розглянули модель процесу сприйняття і реагування на зовнішні сенсорні стимули - модель SICR, що відображає вплив інтерпретації зовнішнього стимулу, внутрішніх карт особистості, на його реалізацію на поведінковому рівні.

Перспектива подалі досліджень.

У подальших дослідженнях ми плануємо продовжити розглядати тему нашої статті, поглибивши і деталізувавши застосування моделі концептів реальності і моделі SICR в контексті верифікації брехні і психотерапії.

Список літератури

1. Александров Ю.И. Психофизиология. – СПб.: Питер, 2001. – 496 с.
2. Бурлачук Л.Ф., Кочарян А.С., Жидко М.Е. Психотерапия. – СПб.: Питер, 2003. – 472 с.

3. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции. – М.: Наука, 1989. – 456 с.
4. Шиффман Х.Р. Ощущение и восприятие. – СПб.: Питер, 2003. – 928 с.